

WYBRANE ASPEKTY PRAWNE REGULACJI WŁASNOŚCI GÓRNICZEJ I UŻYTKOWANIA GÓRNICZEGO W NOWYM PRAWIE GEOLOGICZYM I GÓRNICZYM

THE SELECTED ASPECTS OF THE LEGAL REGULATION OF OWNERSHIP AND USUFRUCT IN THE NEW GEOLOGICAL AND MINING LAW

AGNIESZKA KOZIEŁ^{1, 2}

Abstrakt. W pracy zaprezentowano wybrane problemy w wykładni i stosowaniu nowej regulacji prawa geologicznego i górniczego (ustawa z 9 czerwca 2011). Wskazano istotne zmiany w ukształtowaniu stosunków własnościowych w górotworze i własności złóż oraz wynikającymi z tego problemami nowej formy użytkowania górniczego. W artykule przedstawiono, jakie przepisy prawa zobowiązań odnoszące się do dzierżawy będą miały zastosowanie do użytkowania górniczego.

Słowa kluczowe: kopalina, złożo, poszukiwanie, rozpoznawanie, własność złóż kopalin, koncesja, użytkowanie górnicze.

Abstract. The paper presents the development of selected problems in the interpretation and application of new rules of the Geological and Mining Law (Act of June 9, 2011). In particular, it deals with the significant changes in main terms and the formation of ownership and property in the problem of subsurface deposits, arising from this new form of mining usufruct. The article also presents how contract law provisions relating to the lease will apply to the mining use.

Key words: mineral deposit, search, identification, mineral deposit ownership, concession, mining use.

WSTĘP

W dotychczasowym Prawie geologicznym i górnicyzm – ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. (Dz.U. 94.2.96 z późn. zm.) nie posługiwano się pojęciem własności górniczej, aczkolwiek własność obszarów w górotworze ze względu na sposób ich wyznaczania, jak i szeroko rozumiana własność Skarbu Państwa co do całości górotworu niewątpliwie stano-

wiły o specyfice tej własności, tak od strony przedmiotowej, jak i podmiotowej. Czy przez dodanie przymiotnika „górnicza” zmienia to w jakimś zakresie treść prawa, jego umiejscowienie w systemie prawa cywilnego, a bliżej w prawie rzeczowym według kodeksu cywilnego³? Wykładając to nowe pojęcie, trzeba się skupić po pierwsze na odmienności

¹ Kancelaria Rady Prawnej Agnieszka Kozieł, ul. Wiejska 12A, 00-490 Warszawa; e-mail: agnieszka.koziel@juris.pl

² Uniwersytet Warszawski, Wydział Prawa i Administracji, ul. Krakowskie Przedmieście 26/28, 02-927 Warszawa.

³ Projektodawca nowych rozwiązań w zakresie własności górniczej odwołał się w uzasadnieniu do pojęcia „własności górniczej” uregulowanej przepisami Rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 29 listopada 1930 r. Prawo górnicze. Źródłem tego prawa podmiotowego, odrębnego od własności gruntowej, było tzw. nadanie górnicze. Zgodnie z brzmieniem art. 70 ust. 1 pr. gór. 1930, treść własności górniczej stanowiła wyłączone prawo do poszukiwania i wydobywania w granicach pola górniczego minerału wymienionego w dokumencie nadawczym (akcie nadania) i obejmowała przestrzeń pola górniczego w granicach linii prostych na powierzchni, o ile pozwalały na to warunki miejscowe i przechodzące przez nie płaszczyzny pionowe do głębokości nieograniczonej (art. 17 i 29 pr. gór. 1930).

do regulacji własności w prawie cywilnym, traktując regulację własności górniczej jako *lex specialis*, i po drugie wskazać na nową treść i odmienne uregulowania własności w gó-

rotworze w stosunku do dotychczasowej regulacji prawa geologicznego i górniczego.

WŁASNOŚĆ GÓRNICZA W NOWYM PRAWIE GEOLOGICZNYM I GÓRNICZYM

Od strony podmiotowej, tak jak w poprzedniej regulacji, tak i w nowym prawie geologicznym i górniczym – ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. obowiązująca od 1 stycznia 2012 r. (Dz.U. 11.163.981) (dalej – pr.g.g.) podmiotem tego prawa może być wyłącznie Skarb Państwa. Natomiast od strony *stricte* przedmiotowej, a więc tu rzeczowej, rozumiejąc górotwór w ogólności lub jego części jako dobro niematerialne, nie budzi wątpliwości, że w związku z art. 45 k.c. prawo to może przysługiwać wyłącznie do rzeczy, z tym że tu ograniczonej do skonkretyzowanej części górotworu. Decyduje to o specyfice instytucji własności górniczej, której przedmiotem będzie górotwór, a ściślej teraz jakaś jego oznaczona część, a nie według standardowego podziału w prawie cywilnym nieruchomości bądź rzeczy ruchome. W tym kontekście treść prawa własności górniczej i sposób dysponowania tym prawem przez Skarb Państwa ma zasadnicze znaczenie dla praktyki (Stefanowicz, 2009). Niestety, nowa ustawa nie do końca adekwatnie posługuje się pojęciem „rozporządzania” prawem własności górniczej przez Skarb Państwa przez ustanowienie użytkowania górniczego. Poza sporem jest, że jakiegokolwiek „rozporządzenie” prawem własności górniczej, *stricte* w rozumieniu jego przeniesienia (zbycia) lub tylko części ułamkowej, nastąpić tu nie może. Nowe pr.g.g. z 2011 r. tego wprost jednak nie zastrzega, a jedynie stanowi o dysponowaniu prawem własności górniczej w granicach jego przedmiotu i o wykonywaniu tego prawa, czyli w istocie dysponowaniu uprawnieniem do czerpania pożytków ze złoża bądź wydzielonej części górotworu (por. art. 7 ust. 2 ustawy Prawo geologiczne i górnicze z 04.02.1994 r. oraz art. 12 ust. 1 ustawy Prawo geologiczne i górnicze z 09.06.2011 r.).

Artykuł 12 nowego pr.g.g. stanowi, że w granicach określonych przez ustawy Skarb Państwa, z wyłączeniem innych osób, może korzystać z przedmiotu własności górniczej albo rozporządzać swoim prawem wyłącznie przez ustanowienie

użytkowania górniczego, co w zakresie tej treści normatywnej nie odbiega od dotychczasowej regulacji. Przy tym trzeba tu wskazać, że Skarb Państwa nie może oczywiście „rozporządzić” swoim prawem, nie korzystając, przez takie rozporządzenie, nadal z tego prawa. Tym samym Skarb Państwa nie tyle korzysta sam bezpośrednio ze swoich złóż, ale je wykorzystuje przez udostępnianie do czerpania pożytków (wydobycie kopalin), biorąc za to wynagrodzenie.

Artykuł 13 nowego pr.g.g. przez zapis w ust. 3 wprowadza, tak jak to ma miejsce przy umowie dzierżawy, jako istotne (*essentialia negotii*) wynagrodzenie, czyli czynsz z tytułu oddania do używania i pobierania pożytków.

Na tle nowej regulacji własności górniczej komentatorzy słusznie podnoszą, że wbrew intencjom ustawodawcy przez „rozerwanie więzi prawnej” pomiędzy nieruchomością gruntową a złożem kopalin Skarbu Państwa nawiązują tylko nazwą do instytucji tzw. własności górniczej, znanej przepisom Rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 29 listopada 1930 r. Prawo górnicze. W istocie tworzą nowe prawo majątkowe, rzeczowe o charakterze prawa własności, lecz ze względu na jego specyficzny przedmiot odrębne. Niektóre ze złóż kopalin nie będą, jak dziś węgiel brunatny i gipsy, częściami składowymi nieruchomości, lecz tak jak dotychczas węgiel czy węglowodory będą przedmiotem odrębnego prawa majątkowego, a więc mieniem przysługującym wyłącznie Skarbowi Państwa. Własność górnicza Skarbu Państwa złoża oznaczonej kopaliną powstanie z chwilą, gdy przedsiębiorca udokumentuje, według ustalonych rozporządzeniem lub swoich brzeźnych kryteriów, złożo kopalin w granicach konturu tego złoża z danej dokumentacji, a także w innych przypadkach przedmiotem własności będzie przestrzeń górotworu objęta użytkowaniem górniczym od chwili zawarcia umowy (Stefanowicz, 2011). Dotyczyć to będzie np. obszaru poszukiwania i rozpoznawania złóż lub obszaru użytkowania dla składowania odpadów.

TREŚĆ WŁASNOŚCI GÓRNICZEJ A UŻYTKOWANIE GÓRNICZE

Zasadniczą wątpliwość budzi sprecyzowanie własności górniczej części górotworu. Stanowiąc w art. 10 ust. 4 nowego pr.g.g., że własnością górniczą są objęte także części górotworu położone poza granicami przestrzennymi nieruchomości gruntowej, w nowym prawie geologicznym nie określono sposobu oznaczania (indywidualizowania) przedmiotu

i treści tego prawa, gdy nie ma aktu koncesji lub po wygaśnięciu umownego użytkowania górniczego. Trudno będzie w takich sytuacjach wywieść podstawy do dysponowania częścią górotworu przez Skarb Państwa i przedsiębiorców oraz ustalić podmiot i przedmiot własności, np. wyrobisk. Może to oznaczać pogorszenie sytuacji Skarbu Państwa i or-

ganów koncesyjnych, a także przedsiębiorcy w zakresie tytułu do mienia po wygaśnięciu użytkowania.

Istotne problemy w wykładni może budzić również posłużenie się w art. 16 ust. 1 zwrotem „korzystania z przestrzeni objętej użytkowaniem” na określenie zakresu przedmiotowego użytkowania górniczego. Słowniczek nowej ustawy (art. 6) nie zawiera definicji pojęcia normatywnego, jakie wprowadza tu nowa ustawa, tj. „przestrzeni objętej użytkowaniem”. Wydaje się jednak, że przestrzeń objęta użytkowaniem, z której może korzystać użytkownik, może i musi być tłumaczona jako zawsze, co najmniej, obszar górniczy lub obszar wykonywania robót geologicznych obok obszarów wyznaczanych dla pozostałej działalności koncesjonowanej w górotworze. Użytkownik nie może poza obszarem użytkowania górniczego prowadzić działalności regulowanej ustawą, a w zasadzie także żadnej innej poza obszarem górniczym w górotworze poniżej nieruchomości gruntowej.

Nowego podejścia i oceny wymaga instytucja odesłania wprowadzona w art. 17 pr.g.g., stanowiąc, że w zakresie nieuregulowanym w ustawie do użytkowania górniczego stosuje się odpowiednio przepisy k.c. dotyczące dzierżawy, a więc art. 693 i nast. k.c. Przenosi się tym samym regulację z prawa rzeczowego na grunt prawa zobowiązań. Poza sporem będzie teraz, że użytkowanie górnicze – wbrew swojej nazwie normatywnej – będzie odrębną instytucją od użytkowania uregulowanego w prawie rzeczowym kodeksu cywilnego. Jednocześnie brak jest trybu ustalania treści umów

o użytkowanie, w tym royalty lub czynszu. Trudno będzie ustalić, czy do pożytków i nakładów z i w górotworze będzie można oraz w jakim zakresie stosować przepisy o dzierżawie. Wprawdzie poprawi się pozycja przedsiębiorcy przy negocjacji warunków ceny, jednak brak będzie możliwości regulacji przez organ koncesyjny (Ministra Środowiska) podstaw ustalania ceny i ustalania ekwiwalentności.

W świetle nowych rozwiązań pojawia się również wątpliwość na tle regulacji art. 698 k.c. Ten ostatni przepis przewiduje bowiem możliwość poddzierżawienia przedmiotu dzierżawy osobie trzeciej za zgodą wydierżawiającego, a także istnieje możliwość współdzierżawy, np. w sytuacji spółki cywilnej przedsiębiorców. Zdaniem autorki, trzeba tu wyklądać przepis tak, że wyłączność użytkowania danego obszaru nie wyklucza współużytkowania, a więc np. udzielenia zgody na poddzierżawę, jak i działalność konsorcjum na podstawie przepisów o spółce cywilnej (Walewski, 2010; Żurek, 2010).

Trzeba również wskazać, że aktualnie posłużenie się nadal za „starą” ustawą zwrotem „umowy o ustanowieniu użytkowania górniczego” jest nieadekwatne do nowej treści i stosowanego tu prawa zobowiązań, gdyż będzie to umowa użytkowania górniczego, tak jak umowa dzierżawy, a już nie umowa o ustanowieniu użytkowania, jak to miało miejsce przy stosowaniu prawa rzeczowego i przepisów o użytkowaniu z k.c. Również wynagrodzenie będzie nie za ustanowienie użytkowania, a za użytkowanie, czyli teraz za dzierżawę.

PODSUMOWANIE

Nowe prawo geologiczne i górnicze przyniosło szereg istotnych nowych rozwiązań w obszarze własności górniczej i użytkowania górniczego, które będą miały wpływ na działalność geologiczno-górniczą, w tym eksploatację złóż, a szczególnie w zakresie prawa własności aktywów rzeczowych przedsiębiorcy w związku z rozszerzaniem, ale i nieprecyzyjnym określeniem prawa własności w górotworze Skarbu Państwa.

W istocie także przejście na umowę dzierżawy przez niejednoznaczność tego zabiegu sprawi kłopoty w wykładni.

Powyżej zasygnalizowane problemy pokazują, że nowe regulacje nie są ze sobą spójne i istnieje duże prawdopodobieństwo, że będą powodować w przyszłości istotne wątpliwości przy ich stosowaniu i wykładni.

LITERATURA

USTAWA z dnia 4 lutego 1994 r. Prawo geologiczne i górnicze (Dz.U. 94.2.96 z późn. zm.).
 USTAWA z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze (Dz.U. 11.163.981).
 ROZPORZĄDZENIE Prezydenta RP z dnia 29 listopada 1930 r. Prawo górnicze.
 STEFANOWICZ J.A., 2009 — Wybrane problemy nowego prawa geologicznego i górniczego: własność górnicza, użytkowanie górnicze i dokumentowanie złoża kopaliny. *W*: XIX Konf. „Ak-

tualia i perspektywy gospodarki surowcami mineralnymi”. *Rytm*, 4–6.11.2009 r.: 289–303.
 STEFANOWICZ J.A., 2011 — Koncesje i użytkowanie górnicze w nowym prawie geologicznym i górniczym. *Zesz. Nauk. Inst. Gosp. Sur. Miner. i Energią PAN*, **81**: 5–29.
 WALEWSKI J., 2010 — Prawo górnicze: jakie jest, jakie być powinno. 09.09.2010 r., Dobra Firma Rzeczpospolita, www.rfp.pl.
 ŻUREK M., 2010 — Porozumienia *joint venture*. 22.10.2010 r., DFRZ nr 248. Dobra Firma Rzeczpospolita, <http://www.rfp.pl>.

SUMMARY

The new geological law (Act of 9 June, 2011) resulted in a number of important new developments in the area of ownership of the mine and mining usufruct, which will have an impact on the geological-mining activities, including the exploitation of mineral resources, and in particular in the field of intellectual property assets of the company in connection with not only the expansion, but also imprecise

definition of the right of ownership of the Treasury in the area of natural resources rights. A process of changing to, in fact, the contract of lease causes problems in interpretation because of the ambiguity of this process.

These problems show that the new arrangements are not compatible with each other and probably will result in significant doubts in their application and interpretation.